

ริอเสาะ

R U S O

พทุฒนธรรม : ความหลากหลายและมิตรภาพ
จากความทรงจำของ “คนใน”

อูราจามิต อูราจามิต อูราจามิต
อูราจามิต อูราจามิต อูราจามิต
อูราจามิต อูราจามิต อูราจามิต

บนพื้นที่สีแดง

นาญิบ ปิน อะห์หมัด - ชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์ - นีฟาริต ระเด่นอาหมัด
อือหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง - วลัยลักษณ์ ทรงศิริ

รื้อเสาะ

พัฒนาธรรม ความหลากหลายและมิตรภาพ
จากความทรงจำ ของ “คนใน”

บนพื้นที่สีแดง

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ

นักวิชาการ มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์

นาถวิบ บิน อะห์หมัด

“คนใน” รื้อเสาะ

นิฟาริต ระเด่นอาหมัด

รองอธิการบดี ฝ่ายพัฒนานักศึกษาและวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

อัสหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง

นักวิชาการอิสระ

ชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

บ.ก. นิตยสารสานสายใยวัฒนธรรม หัวใจเดียวกัน

รื้อเสาะ

พหุวัฒนธรรม ความหลากหลายและมิตรภาพ
จากความทรงจำ ของ “คนใน”

บนพื้นที่สีแดง

ออกแบบปกและรูปเล่ม นาญิบ บิน อะห์หมัด

ภาพประกอบ นาญิบ บิน อะห์หมัด, ชุมศักดิ์ นรารัตนวงศ์

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, www.lek-prapai.org หรือ www.facebook.com/lekfound

โทรศัพท์/โทรสาร 0-2280-3340, 0-281-1988

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

รื้อเสาะ พหุวัฒนธรรม : ความหลากหลายและมิตรภาพจากความทรงจำของ “คนใน” บนพื้นที่สีแดง.-- กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์, 2556.

40 หน้า.

1. ไทย (ภาคใต้)--ความเป็นอยู่และประเพณี. I. นาญิบ บิน อะห์หมัด II. ชื่อเรื่อง 390.9593

ISBN 978-616-7811-22-2

สารบัญ

7

คำนำ

8

แนวคิดเรื่องพหุนิยมเบื้องต้น วลัยลักษณ์ ทรงศิริ

14

ประวัติศาสตร์บอกเล่า ... เมืองร้อยส่าย นาฏีบ บิน อะหมัด

20

ออสเญาบะ ... คนร้อยส่าย นาฏีบ บิน อะหมัด

24

ร้อยส่ายกับครอบครัวผม : คนปัตตานี นิฟาริด ระเดนอาหมัด

28

ญาบะ...เจ้ารู้ไหมหนอ อัยหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง

32

“ญาบะ” ในมุมมองของคนต่างถิ่น ชุมศักดิ์ นรารัตนวงศ์

คำนำ

“ญวนะ” หรือ “รือเสาะ” เป็นหนึ่งในไม่กี่อำเภอของสามจังหวัดชายแดนใต้ที่ปรากฏเป็นข่าวตามสื่อต่างๆ อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่หลายสิบปีก่อน จวบจนเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในปี 2547 รือเสาะก็ยิ่งเป็นข่าวมากขึ้น แต่ก็ยังเป็นข่าวในเรื่องเหตุการณ์ความไม่สงบทั้งสิ้น

ในยุคที่สื่อต่างๆ แข่งขันกันนำเสนอข่าวสารตามที่เน้นความรวดเร็ว และการมีพื้นที่หรือเวลาที่จำกัดในการนำเสนอ ทำให้การรับรู้ข่าวสารทำได้แค่การรับรู้แต่เพียงผิวเผิน ในการนำเสนอข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ความไม่สงบในรือเสาะก็เช่นกัน เนื้อหาของข่าวสารไม่สามารถที่จะนำเสนอครอบคลุมไปในบริบทและมิติอื่นๆ ของเมืองรือเสาะได้ ทำให้ผู้คนจาก “ภายนอก” เข้าใจและมีมโนทัศน์ต่อ “ญวนะ” หรือรือเสาะที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงและการรับรู้ของ “คนใน” ไปมากทีเดียว

หนังสือเล่มนี้จัดทำเพื่อบอกเล่าถึงความสัมพันธ์และมิตรภาพของคนในท้องถิ่นญวนะที่อยู่ร่วมกันมาอย่างเกื้อกูล ถ้อยทีถ้อยอาศัยและเคารพในวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตามลักษณะของพหุสังคม พหุวัฒนธรรม ผ่านเรื่องเล่าของคนในท้องถิ่น ผู้ที่เคยสัมผัสกับสังคมแบบญวนะ และภาพถ่ายเก่าของเมืองรือเสาะ เพื่อเป็นเสียงของคนในท้องถิ่นที่อธิบายถึงตัวตนให้ผู้คนในถิ่นอื่นที่ไม่มีความคุ้นเคยกับเมืองรือเสาะได้รับรู้ถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของคนรือเสาะ ในมุมที่แตกต่างจากที่เคยรับรู้กัน

นาฏิบ บิน อะห์มัด

A เอื้อเฟื้อภาพโดย คุณมะลีส สามะอากา

B เอื้อเฟื้อภาพโดย คุณสะตอปา ปาแด

C จากวารสารมูลนิธิรือเสาะประชานุเคราะห์

D เอื้อเฟื้อภาพโดย คุณดำรง โอพารภักดี

A ภาพเด็กๆ และชาวบ้านมลายู
ที่บ้านละหาร รือเสาะ

B ภาพชาวมลายูที่มีสยิตยุมอียะห์
รือเสาะ

C ภาพหมู่ข้าราชการและคหบดีชาวจีน
ที่หน้ามูลนิธิรือเสาะประชานุเคราะห์
(หลังเก่า)

D ภาพบรรยากาศการส่งและรับ
ผู้เดินทางที่สถานีรถไฟรือเสาะ

แนวคิดเรื่องพหุนิยมเบื้องต้น

วัลย์ลักษณ์ ทรงศิริ

พหุนิยม หรือ Pluralism คือ แนวคิดที่เน้นแนวทางเรื่องความหลากหลายของกลุ่มคน สังคมและวัฒนธรรม เช่น ความหลากหลายทางสังคมของชนชั้น อาชีพ ความคิด อุดมคติ วิถีชีวิต ให้ความสำคัญแก่ความแตกต่างและบทบาทที่ถูกหลอมหรือละลายในสังคมมาแต่เดิม เช่น ในทางอุดมคติความคิด การเรียกร้องของกลุ่มสิทธิต่างๆ เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มอนุรักษ์สภาพแวดล้อม ความต่างทางอาหาร ความต่างทางอาชีพ และเรื่องของพหุนิยมในระดับปัจเจก เช่น การเปิดเผยตัวของกลุ่มเกย์ เลสเบี้ยน การอยู่ก่อนแต่ง การยอมรับความเท่าเทียมของสตรี ความเป็นตัวตนของวัยรุ่น ฯลฯ

สังคมพหุลักษณะหรือพหุสังคม [Plural Society] หมายถึงกลุ่มสังคมที่แยกย่อยออกเป็นกลุ่มภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มศาสนาหรือเชื้อชาติต่างๆ และกลุ่มชุมชน ซึ่งเป็นคำเดียวกับ Multicultural society หรือสังคมหลากหลายวัฒนธรรมที่นำมาใช้กับรัฐที่มีความแตกต่างหลากหลายอย่างในสหรัฐอเมริกา ซึ่งแนวคิดแบบ Multiculturalism นี้ เป็นการมองความหลากหลายด้านวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมเป็นเกณฑ์

แต่ในสังคมสมัยโลกยุคอาณานิคมเช่นพม่าหรืออินโดนีเซีย ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ซึ่งไม่เป็นแต่เพียงผู้ที่มีรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่ต่างกัน แต่รวมถึงความหลากหลายของสถาบันที่เป็นทางการในระบบเครือญาติศาสนา การศึกษา การผลิตซ้ำและทางเศรษฐกิจ กลุ่มต่างๆเหล่านี้ เมื่อพบปะหรือแลกเปลี่ยนสินค้ากันมักจะเกิดการแข่งขันหรือมุ่งหาประโยชน์จากกลุ่มอื่นมากกว่าจะมีอุดมการณ์ร่วมกัน จึงต้องมีการกำหนดกลไกทางสังคมเพื่อป้องกันความวุ่นวายในการอยู่ร่วมกัน

การปกครองแบบพหุนิยมหรือ Pluralism คือแนวคิดในการจัดสรรอำนาจให้กับกลุ่มหรือองค์กรย่อยหลายกลุ่ม ซึ่งตรงกันข้ามกับการปกครองแบบรัฐเดี่ยว [Unitary state] ในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยเสรีนิยมสมัยใหม่ ที่ประกอบด้วยกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอำนาจหลายกลุ่มจะมีการจัดสรรผลอำนาจเหล่านั้น หรือมีการช่วงชิงอำนาจกันอยู่ตลอดเวลา และการกระจายอำนาจก็มักจะเกิดความไม่เป็นธรรมอยู่เสมอ จึงต้องปรับเปลี่ยนวิธีการมองแต่ประโยชน์เรื่อง “วัฒนธรรมเดียว” และรัฐเดี่ยว มาเป็น “พหุนิยมทางวัฒนธรรม” โดยจำเป็นต้องมองว่า ไม่มีต้นแบบวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว เช่น ไม่มีแต่วัฒนธรรมไทยที่เป็นวัฒนธรรมหลวงเป็นหลักเพียงอย่างเดียว แต่มีความหลากหลายมากมายอยู่ร่วมกันด้วย

เราเรียกสังคมที่เคารพในความแตกต่างอย่างหลากหลายนี้ว่า “พหุสังคม” [Plural Society] ซึ่งมักจะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริงเมื่อสังคมนั้นๆ ได้พัฒนาความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้นแล้ว

แนวคิดพหุนิยมทางการเมืองหรือ Political pluralism เป็นความรู้ในระดับสามัญสำนึกว่า ในสังคมจะต้องมีความแตกต่างกัน แนวคิดดังกล่าวได้ถูกนำไปใช้ในวงกว้างในทางการเมือง ถือว่าเป็นสิ่งที่บ่งชี้ความเป็นประชาธิปไตยสมัยใหม่ เพื่อผลประโยชน์ของพลเมือง เป็นเครื่องหมายแสดงถึงจุดยืนของรัฐและอำนาจรัฐ และถือกันว่าแนวคิดดังกล่าวเป็นรูปแบบเหมาะสมในการกระจายอำนาจในสังคมในระบอบประชาธิปไตย แนวคิดพหุนิยมเป็นแนวทางขึ้นนำเพื่อก่อให้เกิดความสงบสุขบนความขัดแย้งของผลประโยชน์ ความเชื่อและการใช้ชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้แนวคิดพหุนิยมแตกต่างจากแนวคิดรวมเข้าสู่ศูนย์กลาง เพราะแนวคิดพหุนิยมเชื่อว่า สมาชิกในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้ หากมีการเจรจาอย่างสันติ

ปัญหาความขัดแย้งทางด้านเชื้อชาติในรูปแบบต่างๆ ทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกัน การเหยียดหยาม การใช้ความรุนแรงโดยอำนาจรัฐหรือในระบบยุติธรรม จึงควรคงสิทธิในระดับและรูปแบบต่างๆ ของพลเมืองไว้ คือ สิทธิในการปกครองตนเองในระดับต่างๆ เคารพสิทธิทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดการเข้าร่วมและมีโอกาสได้ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจ การเมืองในสังคมใหญ่ เพื่อนำไปสู่การบูรณาการผสมผสาน [Integration] สู่สังคมใหญ่ในที่สุด และสิทธิการมีตัวแทนพิเศษของกลุ่มย่อยที่มักจะไร้โอกาสหรือถูกละเลยเสมอ

การปรับเปลี่ยนวิธีการแบบ “Assimilation หรือการกลืนกลาย” ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างรัฐชาติในหลายสังคมที่กำลังทยอยสลายตัว บังคับวัฒนธรรมกลุ่มย่อยให้กลายมาเป็นเพียงส่วนหนึ่งของสังคมใหญ่ มาเป็น “Integration หรือการบูรณาการผสมผสาน” จะเป็นวิธีที่ทำให้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนชาติพันธุ์ต่างๆ ลดลงกว่าเดิม เพราะมุ่งเพื่อนำสังคมไปสู่การตระหนักรู้ถึงการอยู่ร่วมกันและความเป็นหนึ่งเดียวกันของสังคมทั้งหมด อันหมายถึงรัฐชาติหรือประเทศนั่นเอง

ลัทธิล่าอาณานิคมที่ขยายไปทั่วโลก ทำให้เกิดการใช้อคติทางชาติพันธุ์ [Ethnocentrism] เป็นพื้นฐานในการแยกแยะความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยแบ่งผู้คนตามสีผิวและเชื้อชาติ [Race] ก่อให้เกิดลัทธินิยมเชื้อชาติอย่างสุดโต่งหรือ ลัทธิเหยียดเชื้อชาติ [Racism] อันเป็นสาเหตุของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ [Genocide] ของผู้ที่ถือว่าตนเป็นกลุ่มที่เหนือกว่า

ผลกระทบจากการสร้างภาพลวงดังกล่าว ทำให้นักมานุษยวิทยาเสนอให้หันมาเน้นการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnicity) ในช่วงหลังจากปี ค.ศ. 1970 เพราะเป็น

กระบวนการแสดงความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนแทนการจัดลำดับเชื้อชาติตามสีผิว ซึ่งถือเป็นกระบวนการกีดกันทางสังคม โดยเสนอให้เรียกกลุ่มชนที่แสดงความแตกต่างทางวัฒนธรรมว่า กลุ่มชาติพันธุ์ [Ethnic Groups] แทนคำว่า ชนเผ่า [Tribe] ที่แฝงไว้ด้วยนัยเชิงดูถูก

“การเมืองของความเป็นชาติพันธุ์” [Political Ethnicity] โดยเฉพาะในสังคมไทยในช่วงแรกของกระบวนการสร้างรัฐชาติ ผลักดันให้คนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ห่างไปจากศูนย์กลางหรือถูกลดความเห็นว่ามีไม่เหมือนกับพวกตน โดยนัยของการดูถูกและการกีดกันอันเนื่องจากการเป็นผู้อยู่ในสังคมและวัฒนธรรมบริเวณศูนย์กลาง จนเกิด “ความเป็นอื่น [The Otherness]” การสร้างภาพดังกล่าวทำให้เกิดสภาพของ “ความเป็นชายขอบ [Marginality] ทางสังคม ที่สำคัญที่สุดก็คือ สภาพเช่นนี้อาจจะเกิดขึ้นแก่กลุ่มคนที่ถูกทอดทิ้งและไม่ได้อยู่ห่างไกลศูนย์กลางแต่อย่างใดได้เช่นกัน นับเป็นกระบวนการกีดกันให้กลุ่มชนที่อยู่ห่างไกลเหล่านั้น ต้องสูญเสียสิทธิต่างๆ ที่ควรได้รับการพัฒนาของรัฐ โดยเรียกสภาพเช่นนี้ว่า “กระบวนการสร้างสภาวะความเป็นชายขอบ (Marginalization)”

เมื่อมีเหตุดังกล่าวจึงตามมาด้วยกระบวนการเปิดพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรม [Social and Cultural Space] ของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อตอบโต้อคติและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ตน เป็นการตอบโต้และกำหนดนิยามความเป็นกลุ่มของตนด้วยตนเองแทนที่จะมีเพียงอำนาจจากศูนย์กลางหรืออำนาจรัฐเป็นผู้จัดการเท่านั้น โดยรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องสิทธิต่างๆ การออกมาแสดงควมมีตัวตนทางชาติพันธุ์ [Ethnic Identity] ด้วยการสร้างอัตลักษณ์ของตน สร้างสิทธิของกลุ่มชาติพันธุ์ [Ethnic Rights] รวมทั้งภูมิปัญญาความรู้ [Indigenous Knowledge] ซึ่งเป็นสิทธิของท้องถิ่นที่รัฐในระบบประชาธิปไตยจะต้องยอมรับ

การทำความเข้าใจสภาพดังกล่าวก็เสมือนดาบสองคม เพราะอาจจะเปลี่ยนจากการมองแบบอคติเป็นการมองแบบหยุดนิ่งตายตัว ไม่เห็นความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงหรือที่ใช้คำว่าสร้างภาพตัวแทน [Representation] ของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้การทำความเข้าใจในลักษณะที่เป็นความเคลื่อนไหวทางสังคม [Social Mobility] รวมกันไปด้วย จึงเป็นสิ่งที่ยากและต้องทำความเข้าใจและใช้เวลาในการศึกษากลุ่มสังคมนั้นๆ ในระยะเวลายาวนานและใช้ความรู้อย่างรอบด้าน

ประเด็นการศึกษาเกี่ยวกับพหุสังคมเกี่ยวข้องกับเนื้อหาเรื่องอำนาจอธิปไตย เอกราช ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสถาบันศาสนา และการปรับตัวของกลุ่มต่างๆ เพื่ออยู่ร่วมกันภายใต้ศูนย์กลางอำนาจเดียวกัน เช่นการแก้ปัญหาในเรื่องการศึกษาควรเน้น

“การศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม” ซึ่งให้ค่าแก่ความเป็นพหุนิยมทางวัฒนธรรม และทัศนะที่ว่าโรงเรียนควรจะเป็นหน่วยหลอมละลายความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั้นได้รับการปฏิเสธแต่ควรมีความอดทนอดกลั้นต่อพหุนิยมทางวัฒนธรรมและให้ตระหนักว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้นคือความเป็นจริงในสังคม การศึกษาแบบนี้ก็ยังย้ำว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมนี้เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าซึ่งควรจะรักษาไว้และขยายกว้างออกไป

ประเด็นที่ผูกพันกับแนวคิดพหุนิยมในทางตรงกันข้ามคือ “ชาตินิยมหรือ Nationalism” ซึ่งถูกนำมาเป็นเครื่องมือทางการเมือง การปลูกฝังความเป็นชาตินิยมมากทำให้เกิดแนวคิดที่สุดโต่งกลายเป็น “การคลั่งชาติ”

แนวความคิดเรื่องชาตินิยมเริ่มนำมาใช้ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ด้วยแรงผลักดันจากการล่าอาณานิคม มุ่งเน้นไปที่พระมหากษัตริย์ แผ่นดินและราษฎร ทั้งนี้เพราะความชัดเจนของคำว่าชาติยังไม่ปรากฏเด่นชัดนัก พอในสมัยรัชกาลที่ 6 อุดมการณ์ความรักชาติได้ปรากฏอย่างชัดเจนขึ้น โดยใช้วรรณกรรมและศิลปวัฒนธรรมต่างๆ เป็นการเผยแพร่แต่ชาตินิยมของไทยที่โดดเด่นคือแนวคิด “รัฐนิยม” ในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นนโยบายของรัฐบาลที่มุ่งเน้นการปลุกกระตุ้นความรักชาติและปรับปรุงวัฒนธรรมให้เหมือนอารยประเทศและสร้างความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนทั่วไป รวมทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และสร้างรากฐานการศึกษาในลักษณะแบบชาตินิยมอย่างฝังรากลึกต่อมา

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือแพร่กระจายไปทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดๆก็ตาม ทำให้เกิดลักษณะของการเชื่อมโยงทางสังคมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน เชื่อมโลกทั้งโลกเข้าไว้ด้วยกัน กลายเป็นแรงผลักดันให้คนในสังคมหันกลับมาแสวงหาอัตลักษณ์หรือ Identity เพื่อใช้ยึดเหนี่ยวมากขึ้น อัตลักษณ์แบบใหม่จากรากเหง้าเดิมทั้งทางชาติพันธุ์ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองจะผสมผสาน ทั้งในรูปแบบเดิมและในแบบสังคมหลังสมัยใหม่ที่สับสนและซับซ้อน [Hybridity] เป็นการผสมผสานระหว่างศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ในอดีตและปัจจุบันในสังคมที่ซับซ้อน การย้อนกลับไปหาอัตลักษณ์เดิมของตนเองเพื่อประโยชน์ทางการเมือง จึงเกิดแนวคิดเรื่องพหุลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างแพร่หลาย การพูดถึงแนวคิดชาตินิยมจึงถูกมองว่าไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

แต่แนวคิดในเรื่องของชาตินิยมจะถูกนำมาใช้เพื่อสนับสนุนกลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่ใช้รัฐมากขึ้น เพราะปัจจุบันนี้กำลังอยู่ในภาวะที่สังคมมีแนวคิดเรื่องปัจเจกนิยมหรือ Individualism มากขึ้น ผู้คนในโลกแบบโลกาภิวัตน์อยู่ในภาวะไร้รัฐ ไร้เส้นแบ่งพรมแดน

และไร้สังคมมากขึ้น ความเป็นกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ผสมกับแนวคิดเรื่องชาตินิยมแบบในอดีตกลายเป็นข้ออ้างในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม มีความหมายมากกว่ารัฐชาติหรือบ้านเกิดเมืองนอน หรือมาตุภูมิอันเป็นพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมและการเมืองที่จะถูกกลืนรอนสันสะเทือนไปถึงอำนาจรัฐที่จะกระทบกระเทือนเนื่องจากกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มต่างๆ ที่มีมากขึ้น

การแสดงมโหรีจีนของวงมโหรีเยาวชนริอเสาะ

ณ โรงภาพยนตร์ริอเสาะ

เอื้อเฟื้อภาพโดย คุณอานภาพ ศาสตราคารกุล

ภาพอาคารไม้ของมัสยิดมุฮัมมัดียะห์หลังเดิม ก่อนที่จะรื้อและสร้างอาคารมัสยิดหลังใหม่

ภาพถ่ายก่อน พ.ศ. 2502

เอื้อเฟื้อภาพโดย คุณรยาลิ มุซอ

ประวัติศาสตร์บอกเล่า...เมืองริอเสาะ

นาญิบ บิน อะห์หมัด

ประวัติ

อำเภอร้อยเอ็ดฉบับที่เขียนขึ้นโดยหน่วยงานราชการที่ผมเคยอ่านมาหลาย ๆ กาลและเทศะ มักจะเขียนในลักษณะเดียวกันว่า ร้อยเอ็ดเดิมขึ้นกับเมืองระแงะหรือลือแพะให้ในสมัยการปกครองแบบเจ็ดหัวเมือง และมีชื่อเดิมว่า “ตำมะหงัน” ตั้งอยู่ริมแม่น้ำสายบุรีที่บ้านตะโละบาโย(หาดม้า) ซึ่งเมื่อก่อนผมก็เชื่อว่าเป็นจริงตามนั้น

จนกระทั่งผมมาสนใจในเรื่องวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และได้ร่วมงานกับมูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์ ในการทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “นิเวศวัฒนธรรมสามจังหวัดชายแดนใต้” ทำให้ผมและทีมงานต้องลงไปหาข้อมูลในพื้นที่จริง ซึ่งหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายของผมก็คือร้อยเอ็ดที่เป็นบ้านเกิดของผมเอง ถึงแม้ว่าการหาข้อมูลหลักจะเป็นการหาข้อมูลในเรื่อง “นิเวศวัฒนธรรม” เป็นหลัก แต่การหาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์และพูดคุยกับคนในท้องถิ่น ทำให้ผมได้รับข้อมูลเรื่องเล่าที่หลากหลายมาก หนึ่งในนั้นก็คือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ไม่ค่อยจะเหมือนกับประวัติศาสตร์ฉบับหน่วยงานราชการและนักวิชาการ จากภายนอกท้องถิ่น

ภาพการเดินทางโดยเรือยนต์ในแม่น้ำสายบุรี
จากกัวลาเกาเว (ซากอ) มาสู่ตำมะหงัน ที่บ้านท่าเรือ

เอกสารเก่าที่สุดที่ผมพบว่ามีกรกล่าวถึงตะมะหงันก็คือพงศาวดารเมืองปัตตานี ที่แต่งและเรียบเรียงโดยพระยาวิเชียรคีรี (ชม) โดยกล่าวถึงการแบ่งเขต 7 หัวเมืองปัตตานีในครั้งนั้นว่า **“เขตแดนเมืองระแงะรอบตัว ฝ่ายเหนือมีภูเขาใหญ่ที่ขวางยาวไปวันนอกวันตกเป็นเขตแดน ปักหลักข้างมิดันไม้ใหญ่ข้างเรียงไปจนจดคลองตรวบ ฝ่ายเหนือเป็นเขตเมืองสายบุรี ฝ่ายใต้เป็นเขตระแงะ ฝ่ายวันตกเขาหลียอเป็นแดนลงมาแบ้งหอปักหลักข้างมิดันไม้ใหญ่ข้าง มีสายห้วยน้ำตลอดขึ้นมาบ้านสุปะบ้านปะฆอลหอปักหลักข้างมิดันไม้ใหญ่ข้างมีเขาข้าง เรียงไปจนถึงคลองตามะหัน”**

ประวัติศาสตร์บอกเล่า...เมืองร้อยเอ็ด

คำว่า ตำมะหงัน, ตือม้างัน หรือตือมาแง เป็นคำภาษามลายูโบราณที่แปลว่า “ท่าเรือ” ถ้ามองคนเฒ่าคนแก่ดั้งเดิมที่อยู่แถบริมแม่น้ำสายบุรีบริเวณบ้านท่าเรือก็ได้ความว่า คลองตือมาแงก็คือคลองสาขาของแม่น้ำสายบุรีบริเวณบ้านท่าเรือนั่นเอง และในอดีตก็เป็นแหล่งที่เรือมาจอดเทียบท่ากันที่บริเวณคลองสาขาหรือคลองตือมาแง มีชาวจีนและมลายูมาตั้งรกรากจนเกิดเป็นชุมชนขึ้น จนกลายเป็นตำบลตำมะหงัน มีการพบซากเรือโบราณและปืนใหญ่ประจำเรือ (Merium) ที่จมอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสายบุรีบริเวณบ้านนาตา ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงกับท่าเรือด้วย ทำให้มองเห็นภาพของเส้นทางการสัญจรและการติดต่อของผู้คนที่เข้ามาบริเวณนี้เพื่อนำทรัพยากรธรรมชาติและของป่าจากแผ่นดินตอนในออกสู่โลกกว้างภายนอก และได้ยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอตามะหงันในสมัยรัชกาลที่ 6 มีที่ว่าการอยู่ที่บ้านตะโละบาโย ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านท่าเรือเล็กน้อย

ภาพ : นาญบ ปิน อะหมัด

ภาพป้ายสถานีรถไฟและทางรถไฟ (Computer Graphic)

ในปี พ.ศ. 2460 มีการสร้างทางรถไฟสายใต้และเส้นทางรถไฟพาดผ่านบ้าน “ญาบะ” หรือยะบะ ทำให้การเดินทางและขนส่งสินค้าโดยรถไฟได้รับความนิยมมาก จนก่อให้เกิดชุมชนใหม่ขึ้นที่บริเวณสถานีรถไฟบ้านยะบะ จึงได้มีการย้ายและเปลี่ยนชื่อกิ่งอำเภอตามะหงันมาเป็นกิ่งอำเภอร้อยเอ็ดขึ้นกับอำเภอระแงะ ซึ่งในการย้ายเมืองในครั้งนั้น พระยาภูผาภักดี อดีตเจ้าเมืองระแงะห์ (ถูกปลดเพราะเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2458) และคุณนายภูผาภักดีภรรยาซึ่งเป็นชาวจีนก็ได้เดินทางโดยขบวนช้างมาที่ร้อยเอ็ดด้วย

ซึ่งในครั้งนั้นคุณนายภูผาภักดีได้ซื้อที่ดินนอกเมืองร้อยเอ็ดหลายสิบไร่เพื่อปลูกยางพารา และยังได้ซื้อเรือนแถวในตลาดร้อยเอ็ดถึงห้าคูหา ต่อมาทรัพย์สินเหล่านี้ได้ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของ “กิมเกียด” หลานชายของคุณนายภูผาภักดีที่นำมาเลี้ยงเป็นลูกบุญธรรม จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2482 จึงได้มีการตราพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอร้อยเอ็ดขึ้นเป็นอำเภอร้อยเอ็ด

การสร้างเส้นทางรถไฟในสมัยนั้นไม่เพียงแต่ทำให้เกิดการย้ายเมืองมาอยู่ที่บ้านยะมะเท่านั้น แต่เส้นทางรถไฟยังได้นำความเปลี่ยนแปลง ผู้คนหลากหลายที่มาจากต่างถิ่นเข้ามาตั้งรกรากทำมาหากินจนกลายเป็นคนร้อยเอ็ดในที่สุด ผู้คนเหล่านั้นต่างเข้ามาด้วยเหตุที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นชาวมลายูจากกลันตัน ตรังกานู และเคดาห์ในสหพันธรัฐมาลายา (ประเทศมาเลเซีย) ที่เข้ามาเพื่อรับจ้างกรีดยางพารา กุสซาวจินและยะวาที่ตกค้างจากการเป็นกรรมกรรับจ้างทำทางรถไฟ แรงงานที่ถูกบังคับในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา (สงครามญี่ปุ่น) พนักงานรถไฟชาวกะลิงค์ ชาวกาโบ (ชาวคาบูล) และคนจีนที่มาจากปัตตานี สงขลา และกลุ่มคนจีนจากกลันตัน ที่บ้างก็มาประกอบธุรกิจ ห้างร้าน กิจการโรงแรม รับซื้อยางพาราและของป่า รวมถึงการทำเหมืองดีบุกที่บ้านบาโงปูโล๊ะและยือลาแป

ในสมัยสงครามมหาเอเชียบูรพา (สงครามญี่ปุ่น) ก็มีเรื่องเล่าว่าทหารญี่ปุ่นได้ผ่านทางเมืองญะบะด้วย ว่ากันว่าทหารญี่ปุ่นได้แวะพักที่ทุ่งสีในสวนยางของบริษัทพิธานฯ ซึ่งอยู่นอกเมืองเล็กน้อย ทหารญี่ปุ่นในสมัยนั้นได้ใช้เส้นทางรถไฟขนอาวุธยุทโธปกรณ์ไปยังเมืองกลันตัน โดยใช้รถจี๊ป (Jeep) ถอดยางออกจนเหลือแต่กระโหลก และวิ่งบนรางรถไฟ ซึ่งระยะห่างของร่องกลางกระโหลกรถจี๊ปจะห่างพอดีกับระยะห่างของรางรถไฟ มีเรื่องเล่าว่า ก่อนที่จะเกิดสงครามเอเชียมหาบูรพานั้น ได้มีชาวญี่ปุ่นมาแต่งงานกับสตรีมลายู มาตั้งเรือนอาศัยอยู่ในชุมชนญะบะด้วย ไม่ทราบว่ามีมาประกอบอาชีพหรือเปิดห้างร้านอะไร ต่อมาชาวญี่ปุ่นคนนั้นก็หายสาบสูญไปเมื่อเริ่มต้นสงคราม โดยที่ไม่มีใครทราบข่าวอีกเลย

ในวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2499 จึงมีการประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้ยกท้องถิ่นบางส่วนในตำบลร้อยเอ็ด อำเภอร้อยเอ็ด จังหวัดนครราชสีมา ขึ้นเป็นสุขาภิบาล

ชาวร้อยเอ็ดและคนใกล้เคียงมักจะเรียกชื่อสถานที่ต่างๆ ในเมืองร้อยเอ็ดตามชื่อต้นไม้และลักษณะอาคาร เช่น ต้นมะขาม ต้นจำปาตะ ต้นยือโร ต้นบาตู ปิตูลิมอ ปิตูชือ ปูโล๊ะ ฯลฯ

ในตลาดซึ่งเป็นย่านธุรกิจแทบทั้งหมดจะเป็นคนจีนที่มาประกอบธุรกิจในร้อยเอ็ด มีโรงแรมอยู่หลายแห่ง มีโรงภาพยนตร์ที่บ้านท่าเรือและที่ร้อยเอ็ด มีร้านตัดเย็บเสื้อผ้าตามสมัยนิยม มีร้านบริการถ่ายรูปอยู่หลายร้านทีเดียว ทั้งห้องภาพร้อยเอ็ด อัจฉรา เมโทร

ย่านต้นมะขาม ศูนย์กลางการค้าในอดีตของร้อยเอ็ด เกล็นสถานีรถไฟ (Computer Graphic)

เสรีภาพ และไทยลักษณะ มีร้านโชห่วย ร้านโกปี ร้านรับซื้อยางพารา และมีแม่กระทั่งโรงฝิ่น กับช่องของหญิงขายบริการ

โรงฝิ่นในสมัยนั้นก็อยู่ในบริเวณย่านการค้าแถบต้นมะขามหรือริมถนนรถไฟ ลูกค้าที่มาสูบฝิ่นมีทั้งคนบติชาวจีนที่ร่ำรวยจากเหมืองหรือการเปิดห้างร้าน และคนบติเจ้าของสวนยางขามหลายที่ร่ำรวยจากการขายยางพารา ไม่ปรากฏว่ามีลูกค้าที่เป็นคนไทย (สยาม) เข้ามาสูบฝิ่น ด้วยเหตุที่ค่าใช้จ่ายในการสูบฝิ่นค่อนข้างจะสูงมากทีเดียว ทำให้คนไทย (สยาม) ซึ่งไม่ได้กุมเศรษฐกิจในขณะนั้น ไม่มีกำลังพอที่จะเสียค่าใช้จ่ายในเรื่องนี้ได้ เรื่องนี้ผมได้รับการบอกเล่าจากคนที่คลุกคลีกับโรงฝิ่นบ่อยๆ แต่แก็ไม่ได้สูบฝิ่นหรอก แก็เที่ยวตระเวนลักขโมยรองเท้าของผู้ที่มาสูบฝิ่นในโรงฝิ่นไปขาย ซึ่งแก็เล่าให้ผมฟังว่ารองเท้าของคนที่มาโรงฝิ่นมักเป็นรองเท้าหนังยี่ห้อ “แบร์เร็กซ์” เสียส่วนใหญ่ ขายได้ราคาดี แก็เที่ยวเดินสายตระเวนลักรองเท้าจากโรงฝิ่นทั้งที่ญาบะ ยี่งอ และตัวเมืองนราฯ เป็นอาชีพทีเดียว

ย่านต้นมะขามซึ่งเป็นบริเวณใกล้ๆ กับสถานีรถไฟ เป็นย่านการค้าขายที่คึกคักที่สุด มีร้านค้าหลากหลายประเภทเรียงรายไปตลอดสองฟากถนน ในสมัยหนึ่งที่มีการเปิดบริษัททำไม้ซุง ชื่อบริษัทซุงไทยจำกัด ลานหน้าสถานีรถไฟเต็มไปด้วยกองไม้ซุงท่อนใหญ่ๆ ที่เตรียมลำเลียงขึ้นขบวนตู้บรรทุกของรถไฟเพื่อส่งไปขายที่กรุงเทพฯ บริเวณลานหน้าบ้านหรือ ร้านรวงของพ่อค้าชาวจีนก็เต็มไปด้วยลูกกระวานที่รับซื้อมาจากแผ่นดินตอนใน นำมาตากแดดเพื่อให้แห้งและส่งขายไปยังที่อื่น

สถานีรถไฟร้อยเอ็ดนับได้ว่าเป็นสถานีรถไฟที่มีความสำคัญไม่น้อย เพราะเป็นหนึ่งในไม่กี่สถานีที่ขบวนรถด่วนสายธนบุรี-สุโขทัยจะต้องจอดรับผู้โดยสาร โดยปกติแล้วขบวนรถด่วนจะจอดตามสถานีที่เป็นตัวจังหวัดหรือสถานีที่เป็นอำเภอขนาดใหญ่ของจังหวัดที่ทางรถไฟไม่ผ่านเท่านั้น เช่น สถานีหาดใหญ่ของสงขลา สถานีโคกโพธิ์ของปัตตานี และสถานีตันหยงมัสของนราธิวาส นอกเหนือจากนั้นขบวนรถด่วนจะไม่จอดให้บริการ ยกเว้นสถานีร้อยเอ็ดเท่านั้น

มีตำนานปรัมปราที่ผูกเรื่องเกี่ยวกับชื่อบ้านนามเมืองแถบนี้ กล่าวถึงที่มาของชื่อ “ญาบะหรือยะบะ” ว่า ในสมัยหนึ่งเจ้าเมืองรามันมีเรื่องวิวาทกับเมืองลือแพะห์ (ระแงะ) หรือเมืองสาย และด้วยเรื่องใดก็จำไม่ได้เสียแล้ว ถึงขนาดยกทัพเพื่อไปรบกัน เมื่อทั้งสองฝ่ายยกทัพมาจนเกือบจะประจันหน้ากัน ก็มีการส่งทูตเพื่อไปเจรจากับอีกฝ่ายหนึ่ง ทำให้ทราบข่าวว่า แท้จริงแล้วเจ้าเมืองทั้งสองเป็นญาติหรือเป็นพี่น้องกัน เมื่อทูตทางฝ่ายรามันกลับมาแจ้งแก่เจ้าเมืองที่ชะลอพลอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสายบุรี เจ้าเมืองรามันถึงกับอุทานว่า “บาลอ (เวอร์กรรม) จริงๆ ที่พี่น้องเกือบจะต้องมาฆ่ากันเสียแล้ว” เจ้าเมืองรามันจึงยกพลไปพบกับเจ้าเมืองอีกฝ่ายที่อยู่อีกฟากหนึ่งของแม่น้ำ และจับมือ (ญาบะ) เพื่อคืนดีกัน จึงกลายเป็นหมู่บ้านบาลอ และหมู่บ้านญาบะหรือยะบะที่แปลว่าจับมือคืนดีกันนั่นเอง

อีกกระแสหนึ่งก็เล่าถึงเรื่องในสมัยหลังจากนั้นว่า เมื่อเส้นทางรถไฟได้พาดผ่านที่ตำบลแห่งนี้ก็เกิดชุมชนใหม่ที่ย้ายมาจากบ้านตำมะหงันหรือท่าเรือ จนเกิดเป็นย่านการค้า มีร้านรวงและสำนักงานต่างๆ มากมาย จึงเกิดคำเรียกชุมชนใหม่แห่งนี้ว่า “ปินญาบัต (Pen-jabat)” เป็นคำภาษามลายูกลางที่แปลว่าห้างร้าน ต่อมาเมื่อนานเข้าก็เลยกร่อนเสียงตามสำเนียงมลายูถิ่นที่ญาบะหรือยะบะ จนถึงปัจจุบัน

บ้านร้อยเอ็ดเป็นหมู่บ้านที่อยู่ริมแม่น้ำสายบุรีห่างจากชุมชนญาบะราว 5 กิโลเมตร ไม่มีใครสามารถที่จะบอกเล่าได้เลยว่า เพราะอะไรชุมชนญาบะจึงเปลี่ยนมากลายเป็นชุมชน “ร้อยเอ็ด” และเปลี่ยนเมื่อไหร่ โรงเรียนประถมเก่าแก่ที่นี้ก็ชื่อโรงเรียนบ้านยะบะ คนท้องถิ่นดั้งเดิมก็เรียกบ้านญาบะ แต่สถานีรถไฟกลับใช้ชื่อสถานีร้อยเอ็ด และเขียนเป็นภาษาอังกฤษว่า RU SO แทนที่จะเป็น Ruesoh หรือจะจำมาจากชาวจีนที่พูดคำว่าร้อยเอ็ดในภาษาจีนว่า ลู่ ไส่ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าจะต้องสืบค้นกันต่อไป

(ภาพบน) ภาพถ่ายหมู่ หน้าโรงเรียนอิสลามศรียกษิน ประมาณ พ.ศ.2507

(ภาพล่าง) ภาพถ่ายกลุ่มสตรีชาวรีโอเสาะ กับ เจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน กรป.กลาง

ออแซญาะ... คนรีโอเสาะ

นาญิบ บิน อะห์หมัด

ญาะ

หรือรือเสาะเป็นเมืองที่ไม่มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมที่เป็นการละเล่นหรืองานศิลปะการแสดงเหมือนที่อื่น ไม่มีมโหรีที่โด่งดัง ไม่มีช่างกริชลือชื่อ ไม่มีครุภัณฑ์การหรือสลัที่เก่งกาจ ทั้งๆ ที่ไม่มีความโดดเด่นในด้านศิลปวัฒนธรรม แต่ชื่อเสียงของญาะหรือรือเสาะก็เป็นที่รู้จักในวงกว้างมานานนับตั้งแต่สมัยที่เริ่มสร้างชุมชนมาจนถึงปัจจุบันก็คือ“ออแพญาะ” หรือชาวรือเสาะ

โดยส่วนใหญ่แล้ว คนรือเสาะไม่ได้มีการศึกษาสูงจนโดดเด่นมากนักเมื่อเทียบกับที่อื่น ความโดดเด่นของคนรือเสาะที่น่าจะเรียกได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของคนรือเสาะก็คือ การรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมเพื่อสังคมหรือกิจกรรมเพื่อความบันเทิงก็ตาม สิ่งเหล่านี้กลายเป็นพลวัตที่ขับเคลื่อนสังคมและผู้คนในรือเสาะให้ก้าวหน้าและโดดเด่นมาตลอด ระยะเวลาที่ผ่านมา การที่จะกล่าวถึงบุคคลต่างๆ เหล่านั้นให้ครบทุกท่านได้ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักด้วยมีหลายท่านเหลือเกินที่สร้างคุณูปการให้แก่รือเสาะ จะทำได้ก็เพียงการกล่าวถึงบางท่านเท่านั้น ซึ่งบางท่านก็เป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักและบางท่านก็ไม่ใช่ที่รู้จักของสังคมวงกว้าง แต่ความสำคัญ บทบาทและคุณงามความดีของท่านเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ชาวรือเสาะควรที่จะได้รับรู้และจดจำ

ในยุคแรกของการสร้างเมืองก็ต้องกล่าวถึงขุนอุปการและขุนสารกิจซึ่งเป็นชนชั้นปกครองในท้องถิ่นสมัยนั้น ขุนอุปการมีตำแหน่งเป็นปลัดกิ่งอำเภอหรือเสาะ เป็นผู้นำในฝ่ายพุทธศาสนิกชน ริเริ่มสร้างโรงเรียนบ้านยะบะ สร้างวัดราษฎร์สโมสร ส่วนขุนสารกิจเป็นผู้นำในฝ่ายมลายูมุสลิม โดยที่ท่านมีตำแหน่งเป็นกำนัน มีชื่อเดิมว่า มะห์มุด แต่ชาวบ้านจะเรียกหรือรู้จักกันในนาม “เวาะโตะคุง” ซึ่งเป็นการเรียกตามบรรดาศักดิ์ของท่าน ขุนสารกิจเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการสร้างชุมชนมลายูมุสลิม โดยการสร้างมัสยิดไม้ขนาดใหญ่หลังแรกกลางชุมชนมลายูมุสลิมในเมืองญาะ ซึ่งปัจจุบันก็คือมัสยิดมุฮัมมัดนั้นเอง

รือเสาะในยุคหลังสงครามเอเซียมหาบูรพาหรือสงครามญี่ปุ่น ในยุคที่เร่ร่อนอย่างพารา และการค้าขายรุ่งเรือง ชาวมลายูมุสลิมไปศึกษาที่เมืองเมกเกะ และลูกหลานของคนที่มีฐานะทั้งชาวจีนและมลายู นิยมไปศึกษาที่ป็นังและสิงคโปร์ เมื่อกลับมาไม่เพียงแต่นำความรู้กลับมาเท่านั้น แต่ได้นำวัฒนธรรมของโลกภายนอก ทั้งความรู้ทางศาสนาอิสลามแบบอาหรับและวัฒนธรรมสมัยใหม่แบบโลกตะวันตกด้วย กลุ่มมลายูมุสลิมหัวก้าวหน้าในสมัยนั้นได้ก่อตั้งสมาคมอิสลามอำเภอหรือเสาะ จัดงานกิจกรรมต่างๆ เพื่อระดมทุนในการก่อสร้างมัสยิด

หลังใหม่แทนมัสยิดไม้หลังเก่าที่คับแคบ ไม่สามารถรองรับผู้ที่มาประกอบศาสนกิจที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วตามการขยายและเติบโตของเมืองรือเสาะ จนกลายเป็นมัสยิดปูนคอนกรีตเสริมเหล็กสองชั้น ในสมัยที่หะยีสุหลง ชันดีอือเร๊ะใช้ บุตรชายของขุนสารกิจเป็นอิหม่ามมัสยิด ซึ่งใช้งบประมาณก่อสร้างถึง 726,796 บาท ซึ่งถือว่ามากทีเดียวในยุค พ.ศ.2502 โดยที่มัสยิดหลังใหม่นี้จะเป็นมัสยิดปูนในยุคแรกๆ ของสามจังหวัดภาคใต้ทีเดียว ซึ่งก่อนหน้านี้มัสยิดปูนจะมีเพียงที่ตัวเมืองนราธิวาส เมืองปัตตานีและเบตงเท่านั้น ทั้งยังสามารถที่จะร่วมกับชาวบ้านและ “เปาจิกริม” สร้างโรงเรียนปอเนาะคือ โรงเรียนนนะห์ฏอตุลสุบาน หรือปอเนาะปือตอได้อีกแห่งหนึ่ง และในปี พ.ศ. 2507 นายหะยีอาหะมะ อาแวบือซา นายกสมาคมอิสลามอำเภอหรือเสาะในขณะนั้น ก็ได้ร่วมแรงกับชาวบ้านสร้างโรงเรียนอิสลามศรัทธาภรณ์ โรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นของเอกชนขึ้นมา เพื่อปล้ำล้างความเชื่อของชาวมลายูมุสลิมในสมัยนั้นว่า “การเรียนตัวหนังสือไทยเป็นบาป” และเพื่อปูพื้นฐานทางการศึกษาของชาวมลายูมุสลิมที่จะต้องปรับเปลี่ยนในสังคมยุคใหม่

กลุ่มชาวจีนหัวก้าวหน้าในยุคนั้นก็มิกิจกรรมที่ไม่แพ้กัน คือมีการก่อตั้งสมาคมชาวจีน ซึ่งเปลี่ยนมาเป็นมูลนิธิรือเสาะประชานุเคราะห์ใน พ.ศ. 2517 โดยมีคุณหนู ณ สงขลา และคุณเฮ้งโฮะแซ่ลี่ เป็นกำลังสำคัญในการจัดตั้ง เพื่อดำเนินการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ และมีการร่วมมือกับสมาคมอิสลามอำเภอหรือเสาะในการจัดกิจกรรมทางสังคมอยู่เสมอ ประธานกรรมการมูลนิธิ ในสมัยนั้นคือ นายสมพงษ์บตีพงษ์ (โกพงษ์) และมีนายบุนเปียง แซ่ฮ้อ หรือเถ่าแก่บุนเปียง และ นายน้ำเฮง แซ่ลี่ เป็นรองประธานกรรมการมูลนิธิ

กลุ่มเยาวชนและคนหนุ่มสาวก็มีกิจกรรมคือ มีการตั้งวงดนตรีเพื่อแสดงในงานต่างๆ ทั้งงานรื่นเริงและงานการกุศล เยาวชนมลายูมุสลิมมีวงชันตีวารอ วงดนตรีชื่อ วงสลาตัน และวง The Southern Band ซึ่งเป็นวงดนตรีสตริง ส่วนเยาวชนจีนก็มีวงมโหรีจีน วงดนตรี Combo มีคุณดำรง โอพารภักดี (โกจ่าย) คุณนิกร ประจักษ์เลิศวิทยา (โกแต่ต) คุณสรรเสริญ พัวพิริยะพันธ์ (โกเคียน) เป็นนักร้องดนตรีที่มากฝีมือในวง ซึ่งวงคอมโบนี้เปิดการแสดงอย่างมืออาชีพทีเดียว ตระเวนแสดงไปทั่วตั้งแต่หาดใหญ่ไปจนถึงเวียดนาม

มีเรื่องเล่าว่า ในครั้งที่ P.Ramlee ศิลปินยอดนิยมของมาเลเซียมาเปิดการแสดงที่นราธิวาสและปัตตานี นายหะยีเจ๊ะแะ เพ็ญจิต หนึ่งในคณะชันตีวารอ (Sandiwara) ของรือเสาะ ซึ่งเดิมเป็นชาวดรงกานูที่มาตั้งถิ่นฐานที่รือเสาะและรู้จักมักคุ้นเป็นอย่างดีกับ P.Ramlee ชาวปินัง ได้ใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวเชิญให้ศิลปินคนดังของมาเลเซียทั้งสองท่านมาเปิดการแสดง

นอกรายการที่โรงภาพยนตร์รื้อเสาะ ก่อนที่จะไปปิดตานี้ด้วย

สตรีหลายๆ ท่านในสมัยนั้นก็มืบทบาทไม่แพ้บุรุษเช่น นางวีรา พัวพิริยะพันธ์ (จีเนย์) เจ้าของร้านทอง และนางกาญจนาหรือที่ใครๆ เรียกว่า “แม่แนสิ” เนื่องจากเป็นบุตรของ นายสืบโตเลาะห์ ตำรวจในสมัยนั้น ซึ่งเป็นเจ้าของบริษัทเดินรถโดยสาร ดี.แอล.ขนส่ง จำกัด เดินรถระหว่างรื้อเสาะกับตัวเมืองนราธิวาส

“โต๊ะยาโง๊ะ” ะฮะยือมานคาน หรือนายอมร ชาริคาน ชาวปาตานีที่มาตั้งรกรากที่ รื้อเสาะก็นับว่าเป็นอีกท่านหนึ่งที่น่าสนใจ เริ่มต้นชีวิตที่รื้อเสาะโดยการปั่นจักรยานขายผ้า เงินผ่อนและเปิดร้านรับซื้อยางพาราจนสร้างฐานะร่ำรวย นับเป็นคนบทิดคนหนึ่งของรื้อเสาะ ซื้อกิจการโรงแรมขนาดใหญ่หลังหนึ่งที่รื้อเสาะเพื่อปรับเปลี่ยนเป็นบ้านพักอาศัย และซื้อกิจการ โรงน้ำชา (ช่องโกหย่วน) ที่อยู่ตรงฝั่งข้าม เพราะไม่อยากให้มีสถานเริงรมย์ประเภทนี้ในสังคม ของชาวรื้อเสาะ

ยังมีอีกหลายๆ ท่านที่ผมไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ ล้วนแล้วเป็นผู้ที่มีส่วนในการผลักดัน ให้ “ญาะปะ” หรือเมืองรื้อเสาะเป็นเมืองที่มีเสน่ห์และน่าอยู่ของคนในท้องถิ่นอย่างไม่รู้คลาย

ภาพนักดนตรีวงคอมโบ้ของชาวจีนในรื้อเสาะ

(ภาพบน) ภาพช้างและควาญช้างมลายูในอดีต (Computer Graphic)
 (ภาพล่าง) รถโดยสารในเมืองปัตตานี ช่วงก่อนสงครามมหาเอเชียบูรพา

เรือเสาะกับครอบครัวผม : คนปัตตานี

นิฟาริต ระเด่นอาหมัด

เรื่องนี้

ต้องถอยกลับไปประมาณ ๔๐ ปีครับ สำหรับผม รื้อเสาะ ต้องโยงกับรถไฟและช่างด้วยครับ สมัยผมเป็นนักเรียนชั้นประถม ช่วงปิดเทอมพอกับแม่จะพาไปรื้อเสาะ ตามประสาเด็กแล้วถือว่าเป็นการเดินทางไกล ตื่นเต้นมาก เป็นวันที่พวกเราเด็กๆ รอคอย ต้องเตรียมเสื้อผ้าพักค้างคืน

เราออกเดินทางด้วยรถประจำทางจากตัวเมืองปัตตานีไปยะลา เพื่อนั่งรถไฟต่อจากสถานีรถไฟยะลาไปลงที่สถานีรื้อเสาะ เป็นการเรียนรู้ที่ตื่นตาตื่นใจมาก ทุกคนต้องมีตัวรถไฟคนละใบ ลักษณะตัวรถไฟเป็นตัวกระดาดแข็ง ระบุชื่อสถานีต้นทาง-ปลายทาง ด้านหลังมีรอยปั๊มระบุวันเดือนปีที่เดินทาง

เมื่อถึงเวลา รถไฟก็มาจอดที่ชานชาลา พวกเราก็มารับขึ้น หาทันนั่ง พ่อแม่หอบหิ้วกระเป๋ ข้าวของ พวกเราบางส่วนก็ช่วยหิ้ว ดูแลน้องๆ ที่ตัวเล็กกว่า แล้วเราก็ได้ที่นั่ง เป็นที่นั่งไม่มีเบาะ

ถึงเวลารถไฟก็ออกจากสถานี จอดสถานีต่อๆ ไปจนกว่าจะถึงที่หมายที่เราจะลงระหว่างนั้นเราก็ต้องชะเง้อมองออกไปนอกหน้าต่าง ดูวิว ดูสะพานเหล็ก ตอนผ่านช่วงอำเภอรามันจะเห็นฝูงควายเล่นน้ำ เห็นฝูงนกป่า ทุกสถานีจะมีแม่ค้าขายของ รถไฟช่วงนั้นยังเป็นหัวรถจักรไอน้ำ ไซ้ไม้พินเป็นเชื้อเพลิง บางช่วงที่ส่งควันเข้ามาในห้องโดยสาร บางครั้งโชคดีได้ชมตามมาด้วย กลิ่นและเสียงรถไฟจึงเป็นความทรงจำและมีเอกลักษณ์ แน่นนอน... ความเห็นผมคือมันมีเสน่ห์ในตัวมันด้วย ใกล้ถึงสถานีรื้อเสาะ พ่อแม่จะเตือนให้เตรียมตัว เราก็มียืนรอใกล้ประตู เมื่อรถจอดสนิททุกคนก็ลงจากรถไฟ บันไดรถไฟกับพื้นสูงมากสำหรับเด็กๆ อย่างเรา... นี่คือรื้อเสาะ

เหตุผลที่พวกเราต้องไปรื้อเสาะเพราะว่า น้องสาวของพ่อคนหนึ่งเป็นสะใภ้รื้อเสาะ ถือเป็นการเยี่ยมเยียน ลูกๆ จะได้รู้จักกัน ลูกๆ ก็คือลูกพี่ลูกน้องวัยใกล้เคียงกัน

สิ่งที่จำได้ไม่ลืมอีกเรื่องหนึ่งคือกลิ่น กลิ่นของอำเภอรื้อเสาะมีเอกลักษณ์ ผมคิดว่ามี สองกลิ่นคู่กัน คือ กลิ่นยางกับกลิ่นเครื่องเทศ นี่สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ทั้งทางเกษตรและของจากป่าที่กลายเป็นอาชีพสร้างรายได้ กลิ่นยางที่ตากอบบ้านมีรอบทิศ หันทางไหนก็ได้กลิ่น กลิ่นเครื่องเทศหลากหลายชนิดที่ตากข้างถนน ไม่มีใครบ่นเรื่องการกีดขวางทางจราจร ถือเป็นการถ้อยทีถ้อยอาศัยของคนในชุมชนที่คบหาเหมือนญาติพี่น้อง คนทั้งอำเภอรู้จักกันสนิทสนมกัน

พวกเราที่เดินทางเข้าไปเป็นคนแปลกหน้า เป็นคนนอก แต่ทั้งอำเภอก็รู้ว่าเราเป็นใครมาบ้านใคร นี่เป็นเพราะรื้อเสาะ วันนั้นยังเป็นชุมชนเล็ก การเป็นชุมชนเล็กๆ จึงรู้จักกันทุกคน รู้ว่าเป็นลูกเต้าเหล่าใคร การดักเตือน การอบรมสั่งสอน จึงมีได้ไม่ว่าจะเป็นลูกหลานใครดูแลกันได้ สังคมจึงสงบสุขมีความร่มเย็น

สิ่งที่เกี่ยวข้องกับรื้อเสาะอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ รถไฟ ที่ผมจำได้ติดตามมีอีกสองอย่างที่เกี่ยวกับรถไฟ ไม่อาจจะละเลยข้ามไปได้คือ ขบวนการกองทัพมด ขนข้าวสารจากฝั่งไทยไปมาเลเซีย ขนน้ำตาลและแป้งสาลี จากฝั่งมาเลเซียมาฝั่งไทย บนรถไฟจึงเต็มไปด้วยแม่ค้าและเด็กรับจ้างขนของให้แม่ค้าเหล่านั้น

บนรถไฟมีอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้ผมตกใจ สงสัย เกิดคำถามมากมายตามประสาเด็กกลายเป็นเหตุการณ์ที่อาจจะเป็นต้นแบบของการคอร์รัปชันต่อเนื่อง คือการโดยสารรถไฟแบบไม่มีตั๋ว ขึ้นรถไฟโดยไม่ซื้อตั๋วจากสถานีในแบบที่เราคุ้นเคย ที่เราทราบอาจจะมีการปรับ ถ้าไม่มีเหตุผลเพียงพอ แต่ก็อาจจะซื้อบนขบวนรถ ซื้อจากพนักงานเก็บตั๋วได้ แต่ที่ผมเห็น ภาพยังติดตามคือไม่ซื้อตั๋ว แต่จ่ายเงินสด สมมุติตั๋วราคา 20 บาท ผู้โดยสารที่คุ้นเคยกับพนักงานจะไม่ซื้อตั๋ว แต่จ่ายเงินค่าโดยสารบนรถ 15 บาท ไม่มีการออกตั๋ว ดังนั้นดูเหมือนว่าผู้โดยสารกำไร 5 บาท พนักงานได้เงินที่ไม่ชอบ 15 บาท แต่การรถไฟ รถไฟของแผ่นดินที่ใช้เงินภาษีของเรา ขาดทุน 20 บาทเต็ม...ภาพนั้น ยังจำติดตาม

ส่วนที่สอง ที่ผมเห็นที่รื้อเสาะคือข้าง ก่อนหน้านั้นผมเห็นข้างก็แต่ในภาพ ในหนังสือ และจากภาพยนตร์ ถึงรื้อเสาะผมได้เห็นข้างเป็นตัวๆ ได้เข้าใกล้ ได้เดินตามหลัง ได้เห็นข้างขึ้น ที่คนเฒ่าคนแก่เตือนนักเตือนหนา อย่าขึ้นตามข้าง นี่ฟังได้เข้าใจคำตอบตามสุภาษิตไทยแบบใกล้ชิดที่สุด ผมเฝ้าดูและติดตามมันอย่างไม่รู้จักรือเบื่อนาย พ่อแม่ก็ได้แต่เตือนไม่ให้เข้าใกล้เกินไป แต่เราก็มีความซุกซนคอยดูแลคอยเตือนอยู่แล้ว ภาพข้าง ความซุกซน และขึ้นข้างจึงถูกบันทึกลงในความทรงจำผ่านการเยือนรื้อเสาะครั้งนั้นด้วย... นี่คือการรื้อเสาะในความทรงจำ

คนรื้อเสาะวันนี้ประสบความสำเร็จ มีการศึกษา มีตำแหน่งทางราชการ เป็นผู้ประกอบการ เป็นคนรุ่นใหม่ คงได้กลับมาสร้างรื้อเสาะ ในฐานะอำเภอที่เป็นแบบอย่างที่ดี เป้าหมายที่ผมคาดหวังคือทำอะไรจะดึงคนในอาเซียนที่ผ่านมาเลเซียเข้าไทยต้องแะ รื้อเสาะ รื้อเสาะต้องมีแหล่งท่องเที่ยว มีการบริการอาหารที่อร่อย มีของฝากที่ทุกคนต้องแะซื้อ เหมือนที่เราผ่านจังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง ศักยภาพตรงนั้นรื้อเสาะมีได้ สร้างได้แน่ๆ ครับ

นี่คือรื้อเสาะ ทั้งในความทรงจำและความหวังจากคนปัตตานีที่แะเวียนมารื้อเสาะสม่ำเสมอครับ

ภาพการเดินแห่รางวัลชนะเลิศของสมาคมอิสลามรื้อเสาะ
เอื้อเฟื้อภาพโดย คุณรอยาลี มูซอ

ภาพการตั้งแถวต้อนรับอาคันตุกะของโรงเรียนนะห์ฎอตุลสุบาน
เอื้อเฟื้อภาพโดย คุณมะอาลี สามะอากา

ภาพอาคารมัสยิดมุฮัมมิยะห์หลังใหม่ สร้างในปี พ.ศ. 2502

ญาบะ...เจ้ารู้ไหมหนอ

อัสหมัด สมบูรณ์ บัวหลวง

เมื่อ

หลายสิบปีที่ผ่านมา ฉันมีความจำเป็นต้องฮิระะห์ เคลื่อนย้ายเดินทางออกจากบ้านเกิดเพื่อแสวงหาความรู้ ณ บ้านเมืองอื่น ถึงแม้จะไม่ไกล ไม่ข้ามน้ำข้ามทะเล หรือนั่งเครื่องบินนับชั่วโมง แต่มันก็ไกลพอสมควร ที่ต้องพรางจากครอบครัวและพ่อแม่ที่แก่ชรา ที่ต้องทำเช่นนี้เพราะฉันนึกถึงบทสอนของนักปราชญ์มุสลิมสำคัญท่านหนึ่งกล่าวว่า การเดินทางเพื่อการแสวงหาความรู้คือการ “ญิฮาด” ที่สำคัญประการหนึ่ง ฉันจึงมุ่งมั่นที่จะสัมผัสในสิ่งนั้น ความทุกข์ยากและลำบากอย่าได้กล่าวถึงมันเลย เพราะฉันไปในลักษณะของความไม่พร้อมมากมาย โดยเฉพาะเรื่องฐานะทางการเงิน แต่ฉันคิดว่าคงจะเหมือนกับลูกหลานคนมลายูทั่วไปในท้องถิ่นแห่งนี้ในวันเวลาเมื่อกว่า 40-50 ปีที่แล้ว ที่ดิ้นรนกระเสือกกระสนเสมือนหนึ่ง “ตายเอาดาบหน้า” เพื่อหลีกเลี่ยงความไม่ถูกต้องของกระบวนการศึกษาในท้องถิ่นที่ไม่เอื้อต่อการดำรงตนให้มั่นคงในอัตลักษณ์และความศรัทธาคน “มลายูปัตตานี”

ณ สมัยเวลานั้น การศึกษาที่ถูกกำหนดโดยแนวคิดและนโยบาย “รัฐชาติ รัฐนิยม ความเป็นหนึ่งเดียวของความเป็นไทย” ที่ต้องไปกระทบกับชีวิตผู้คนชาติพันธุ์มลายูและชนกลุ่มน้อยอื่นๆ หมดทั้งประเทศเพื่อนรักชาติพันธุ์จีนของฉันกล่าวว่า “ภาษาจีน” ก็ถูกทางการห้ามไม่ให้สอน เหมือนกับการสอน “ภาษามลายู” ในช่วงเวลานั้นด้วย ฉันจึงเข้าใจได้ว่าจะจะเป็นเพราะเหตุนี้กระมัง ที่ลูกหลานมลายูปัตตานีส่วนใหญ่จะโดยสารถือข้ามฟาก ที่แม่น้ำสุโข-โลก หรือเดินข้ามสะพานที่สุโข-โลกและรันเตาปันญิงเพื่อไปเรียนต่อในประเทศเพื่อนบ้าน(สหพันธรัฐมาลายา)คนเหล่านั้นมีมากมาย ที่เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะไม่กลับมาตามูมิเลย ส่วนหนึ่งเกิดความกังวลมากมายกับความปลอดภัยในชีวิตของตนเอง และครอบครัว ขว่ขวายความไม่ปลอดภัยพรั่งพรั่งเสมือนหนึ่งลมพายุแห่งฤดูมรสุมที่จะสาดกระเซ็นให้เปียกโชกไปทั่วทุกอณูของแผ่นดิน จึงหาทางออกแก่ชีวิตโดยได้ตั้งหลักปักฐานสร้างครอบครัว ทำงานทำการในประเทศนั้นจวบจนปัจจุบัน

ฉันเข้าใจว่าความทุกข์ยาก ความลำบากของฉันมันคงจะมากมายหนักหนาแล้ว แต่เมื่อไปพบเรื่องราวหนึ่งในขณะที่ฉันไปเที่ยวบ้านเพื่อนๆ ในหมู่บ้านย่านเมืองเก่าแห่งรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซียในปัจจุบัน ได้รับการเชื้อเชิญจากผู้อาวุโสในครอบครัวหนึ่งให้ขึ้นไปดูบนเรือน เมื่อฉันได้สัมผัสและเห็นลักษณะบ้าน การตกแต่ง การจัดวางเครื่องเรือนเก่าๆ ทั้งโต๊ะ ตู้ เก้าอี้รับแขกที่เป็นเครื่องหวายในบ้านแล้ว สามารถอนุมานได้ว่าเป็นครอบครัวที่

มีฐานะในระดับที่ตีเอาการพอสมควร เรือนไม้ที่ใหญ่โตเช่นนี้ ฉันสังเกตเห็นมีผู้อาวุโสสามีภรรยาเท่านั้น นอกนั้นก็ไม่มีใครอีก วงสนทนาได้เริ่มขึ้นเมื่อเปาะจิ (คุณลุง) ได้เชื้อเชิญให้ตม้น้ำชาและขนม (กวน)

เมาะจิ (คุณป้า) ได้เริ่มพูดว่า “เมาะจิไม่เคยลืมเลยว่าครั้งหนึ่งเมื่อครั้งยังเป็นเด็ก ได้ตามคุณพ่อและคุณแม่เดินทางไปทั่วทั้งปวงญาบะ มีนารอ (เมืองริอเสาะ จังหวัดนราธิวาส) เพื่อไปทำงานทำ ในสมัยนั้นม้งานอยู่ประเภทหนึ่งที่คนกลันตัน ผู้ยากจนและไม่มีการศึกษาทำได้ คือการเป็นคนงานกรีดยางในสวนยางพาราของเฒ่าแก่” เมาะจิเรียบสั๊กพัก ฉันดูและสังเกตได้ยินน้ำเสียงของเมาะจิจะเริ่มเบาและสั้นเครือเล็กน้อย

ฉันจึงแทรกถามเมาะจิว่า “เอ๊ะ ทำไมคุณพ่อของเมาะจิต้องไปกรีดยางที่นั่นล่ะครับ เมื่อที่นี้ (กลันตัน) มีความเจริญมากกว่าที่ญาบะ ที่คุณพ่อของเมาะจิจะไปทำงานทำตั้งเยอะ”

เมาะจิกล่าวตอบทันทีว่า “อื้อ...กลันตันปัจจุบันมีความแตกต่างกับกลันตันสมัยฉันเป็นเด็กๆเยอะ เพราะสมัยนั้นเรายากจนมาก ทำนา ทำสวนแทบจะไม่ได้ หนำซ้ำไม่มีน้ำ ฟ้าฝนโดนมรสุมกระหน่ำจนน้ำท่วม ไร่นาเสียหายหมด แทบจะสิ้นเนื้อประดาตัว งานอื่นไม่มีจะทำ ค่าใช้จ่ายรายวันเราก็กินกินหา ครอบครัวยังไม่มีเงินจะส่งลูกไปเรียนหนังสือเลย”

เมาะจิพูดต่อไปว่า... “คุณนี่แหละไม่มีโอกาสเรียนหนังสือสูงเลย” ต้องตามคุณพ่อคุณแม่เพื่อไปทำงานทำที่นั่น”

เมาะจิล่าต่อว่า “เมื่อเราไปถึงที่นั่นเวลาค่ำแล้ว เพื่อนที่เราคิดว่าจะไปหากไปไม่ถูกญาติพี่น้องไม่มีแม้แต่คนเดียว ในใจของเมาะจิรู้สึกกลัวมากในเวลานั้น แต่ความเมตตาจากอัลลอฮ์จะมีเสมอ คุณพ่อและเมาะจิได้รับการต้อนรับจากครอบครัวหนึ่งในเมืองนั้นให้เข้าพักที่บ้านเขา และเขาดูแล ให้อาหาร ให้ความอบอุ่นแก่คุณพ่อและเมาะจิเป็นอย่างมาก จนเรามีความรู้สึกว่าเป็นเสมือนพี่น้องผู้ใกล้ชิดและรู้จักกันมานานแสนนาน” เมาะจิได้กล่าวต่อไปว่า “คุณพ่อได้อยู่และได้รับการช่วยเหลือให้ทำงานที่นั่นอยู่หลายเดือน จนถึงเวลาหนึ่งที่เมาะจิต้องกลับบ้านไปเรียนหนังสือ (ภาคบังคับ) เราสามพ่อแม่ลูกต้องกลับไปเมืองกลันตัน”

“เมาะจิมานั่งคิดและรำลึกเสมอๆ ถึงความหลังสมัยเด็กๆ ความอบอุ่นที่ได้รับจากครอบครัวที่นั่น เมื่อพบผู้คนที่มาจากปาตานี เมาะจิจะพูดคุยกถามสารทุกข์สุกดิบของคนมลายูที่นั่นว่าอยู่กันอย่างไรมาก ในใจและความตั้งใจที่จะตอบแทนบุญคุณครอบครัวชาวญาบะท่านนั้นมีมากเสมอๆ แต่เพราะเมาะจิไปที่นั่นในเวลานั้น เมาะจียังเป็นเด็กมากๆ เลยไม่รู้ว่าจะไปหา

ครอบครัวและลูกหลานเขาที่มีพระคุณต่อครอบครัวเมะจิ ได้ที่ไหน อย่างไร และนี่กว่า 40 ปีแล้ว เมะจิแก่เกินไปที่จะเดินทางไกล จึงได้พูดและสั่งเสียกับลูกหลานของเมะจิว่า หากพบเห็นและรู้ว่ามีคนมลายูปัตตานีมาหางานทำในบ้านเมืองเราหรือทุกซ່อนี่ใด ให้ดูแล และช่วยเหลือเขาเป็นเบื้องต้นก่อนทันที แล้วค่อยหาทางช่วยเหลือ ในสิ่งที่เขาต้องการตามความจำเป็นต่อไป” เมะจิกล่าวในที่สุด

การสนทนามีความจำป็นต้องยุติลง เพราะเสียงอาซาน (เสียงเรียกให้ไปละหมาด) จากบาลัย (ศาสนสถาน) ข้างบ้านเมะจิดังขึ้น ฉันได้ลาครอบครัวผู้อาวุโสสองท่านนี้อย่างอ้อมก้อมใจในไมตรีจิตและได้รับรู้เรื่องราวที่ดิงาม ถึงแม้ฉันจะไม่เคยรู้จักกันมาก่อนทั้งครอบครัวเมะจิที่ได้เล่าเรื่องนี้ หรือครอบครัวชาวญาบะ แต่ฉันเองมีความรู้สึกภูมิใจในมิตรไมตรีที่สูงส่งและดิงาม ของทั้งครอบครัวผู้เดือดร้อนที่จะมาพึ่งเ็นจากเมืองกลันตัน และครอบครัวชาว “ญาบะ” ผู้โอบอ้อมอารี ผู้ดูแลช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ทั้งสองครอบครัวคือสายใยสัมพันธ์ ความรักที่งามสง่า ในสังคมแห่งนี้ ที่ลูกหลานสามารถเอามาเป็นแบบอย่างได้เป็นอย่างดี

ภาพชาวเรือเสาะในกงสีสวนยางพารา ที่บ้านไอร์เตเต ตำบลชากอ อำเภอรือเสาะ

ภาพ : ชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์ (Computer Graphic)

“ญาบะ” ในมุมมองของคนต่างถิ่น

ชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

ภาพ : นาญิบ บิน อะห์หมัด (Computr Graphic0

1 “เนาะ มีมานอ” นายเอียวเปงซุ่น แซ่ย่อง บิดาของข้าพเจ้า หรือที่พี่น้องมุสลิมในพื้นที่ตั้งสมญานามว่า ‘จาโก’ โถ่ถามเพื่อนต่างศาสนิกที่นั่งสนทนากันอยู่หน้าบ้าน แวดล้อมด้วยกองยางแผ่นและขี้ยางที่ลูกค้านำมาขายให้ส่งกลิ่นตลบอบอวล

“ญาบะ” คู่สนทนาซึ่งเป็นชายมลายูมุสลิมสูงวัยตอบคำด้วยภาษามลายูถิ่น ขณะค่อยๆ วางสัมภาระลงข้างกาย

จากนั้นคือการไต่ถามสารทุกข์สุกดิบต่อกัน ระหว่างคนเชื้อสายจีนจากแผ่นดินใหญ่ คนหนึ่งที่บรรพบุรุษข้ามน้ำข้ามทะเลมาอาศัยอยู่บนผืนแผ่นดินคาบสมุทรมลายูทั้งฝั่งมาเลเซีย และฝั่งไทย กับพี่น้องมลายูมุสลิมในพื้นที่ชายแดนใต้ ภายใต้บรรยากาศแวดล้อมฉันมิตร พูดคุยเรื่องดินฟ้าอากาศ การทำมาหากิน ตามลักษณะปกติของวิถีผู้คนในชนบท มีการยกน้ำร้อน น้ำชามาดูแล มวนบุหรี่จากพ่นควันกันโขมง ก่อนจะลาจากแยกย้ายกันไปตามเป้าหมาย และภารกิจ

สมัยเยาว์วัย เมื่อได้ยินคำว่า “ญาบะ” ข้าพเจ้าก็ให้เป็นงุนงงสงสัยอยู่พอประมาณว่า คือสถานที่ใดกันแน่ เพราะผู้คนในถิ่นเกิดคือที่บ้านดงญอ อำเภोजะเเนะ (เดิมคือ อ.ระแงง) จังหวัดนราธิวาส ซึ่งส่วนใหญ่เป็นมลายูมุสลิม จะเรียกสถานที่แต่ละแห่งเป็นชื่อภาษามลายูถิ่นด้วยความคุ้นชินปาก หาได้เรียกเป็นชื่อภาษาไทยไม่

ตราบกระทั่งมารับรู้เข้าใจภายหลังว่า ‘ญาบะ’ ก็คือ ‘ริอเสาะ’ 1 ใน 13 อำเภอของจังหวัดนราธิวาสในปัจจุบัน มีประชากรอาศัยอยู่ในชุมชนกว่า 10,000 หลังคาเรือน รวมจำนวนสมาชิกเกือบ 60,000 คน กับบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันแบบพหุสังคม

‘ญาบะ’ ในมุมมองของคนต่างกัน

พหุวัฒนธรรม ผู้คนต่างศาสนายู่กันอย่างถ้อยถ้อยที่ถ้อยอาศัยมายาวนาน

หนึ่งในสมาชิกของชุมชนก็คือพี่ชายคนหนึ่งของข้าพเจ้า ที่ได้ย้ายถิ่นฐานจากดុងญอไปอาศัยทำมาหากินอยู่ที่ญาบะเป็นหลายปี ด้วยการเปิดร้านเช่าวิดีโอและรับจ้างซื้อ-ขายไม้ยางพารา จนกลายเป็นความผูกพันทางใจมานาน

ภาพอาคารไม้ดั้งเดิมในริอเสาะ เดิมเป็นโรงแรมที่พักอาศัย สำหรับต้อนรับนักธุรกิจต่างถิ่น
(Computer Graphic)

2

“ริอเสาะเมืองน่าอยู่ บรรยากาศเหมือนดុងญอหรือตันหยงมัส ที่มีทั้งคนจีน คนไทย พุทธ และคนมุสลิมอยู่ด้วยกันอย่างรักใคร่สามัคคีปรองดองกัน” พี่ชายย้อนภาพความหลังเมื่อกว่า 20 ปีมาแล้ว

เขาเล่าว่า บรรยากาศของญาบะหรือริอเสาะครั้งอดีต แม้มีพื้นที่และจำนวนประชากรไม่มากนัก แต่ดูเหมือนว่าจะมีการรวมตัวกันของคนต่างศาสนาในการทำกิจกรรมต่างๆ หนาแน่นกว่าตันหยงมัสซึ่งเป็นเสมือนชุมทางหนึ่งด้วยซ้ำ เพราะผู้คนคอยให้ความช่วยเหลือกัน มีการนัดพบปะพูดคุยปรึกษาหารือกันบ่อยๆ เกี่ยวกับความเป็นมาเป็นไปในชุมชน

“กลางคืนมีการเล่นกีฬาร่วมกัน มีการไปนั่งทานน้ำชาจากแฟบริแวนร้านค้าบริเวณหัวมุมถนนกลางชุมชน ใกล้กับสถานีรถไฟ บรรยากาศโดยรวมเป็นไปด้วยความเรียบง่าย แต่แฝงด้วยประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจ”

คำเล่าขานของพี่ชายตรงกับที่ครั้งหนึ่งข้าพเจ้าเคยค้นหาข้อมูลของอำเภอหรือสาะเพื่อประกอบการเขียนสารคดีภาพประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในผลงานหนังสือ “สายฝนเหนือปากน้ำบางนรา” ชื่อตอนว่า “เรือน้อย บัวหลวง และบ้านบางก” โดยได้ตามรอย ‘ลุงหนู อนันตรานนท์’ ราษฎรบ้านบาง หมู่ ๖ ต.เรือสาะ อ.เรือสาะ จ.นราธิวาส ซึ่งมีโอกาสพาเรือให้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทับเพื่อทอดพระเนตรทัศนียภาพบ้างบาง นอกจากได้รับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์และความสำคัญของ ‘บางก’ แล้ว ครั้งนั้นข้อมูลที่ข้าพเจ้าได้รับ คือเรื่องราวเกี่ยวกับโบราณวัตถุมีค่าสำคัญที่บ้านบาง ต.บาง อ.เรือสาะ โบราณวัตถุของอาจารย์ภักดิ์ริยาจารย์ ซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากผู้เป็นบิดาคือ นายหะยือหะมะ อาแวบือซา ป็นใหญ่แบบเลลา ในความดูแลของผู้ใหญ่บ้าน บ้านนาดา ศูนย์รวบรวมโบราณวัตถุวัดราษฎร์สโมสร ดำเนินการริเริ่มโดยพระไพโรจน์นราธิคุณ (หลวงพ่พลับ อินทโชโต) อดีตเจ้าอาวาส ฯลฯ

เรื่องราวของวัตถุโบราณชิ้นหนึ่งที่น่าสนใจคือ เครื่องบดสมุนไพรแบบลูกกลิ้ง พบอยู่บริเวณป่าภายในวังเก่าตันหยงไอร์เต๊ะ เมืองของรายอเจ๊ะเนิงหรือรายอปรัมปูแคว ซึ่งภายหลังได้ทิ้งวังไปอยู่รัฐเปรักของมาเลเซีย เป็นหลักฐานสะท้อนถึงการใช้สมุนไพรภายในชุมชน ตลอดจนการจำหน่ายให้แก่ชาวต่างชาติในอดีต และว่ากันว่าปัจจุบันเครื่องบดสมุนไพรนี้ยังคงอยู่บริเวณป่าที่เป็นสุสานเก่าของลูกชายโต๊ะบาบา (ผู้รู้ทางศาสนาอิสลาม) นอกจากนั้นก็ยังมืเรื่องราวของสุสานเจ้าเมือง (กูโบร์ลางา) บ่อน้ำเก่าสองบ่อติดกับแนวกำแพงวังเดิม รวมถึงคลองเก่าปะไนยแเก (คลองสถาปนา) และคลองลูโป๊ะตาหลง

ที่สำคัญคือ สุสานนิรนามบ้านจือแร ต.สาวอ สุสานเก่าแก่สมัยเมืองรามันยังขึ้นอยู่กับปัตตานี ว่ากันว่าเป็นสุสานกว้างใหญ่ที่สุดเท่าที่พบในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส เชื่อกันว่าเป็นที่ฝังศพวีรชนหรือทหารที่เสียชีวิตจากการสู้รบหรือการประลองฝีมือกรีซ โดยเฉพาะ ‘กรีซโต๊ะปาณาซามะห์’ ที่มีกำเนิดมาจากแหล่งนี้ที่ได้รับการยอมรับในความสูงส่งสง่างาม

เหล่านี้นล้วนคือภาพที่สะท้อน ‘รากเหง้า’ ของชุมชนเล็กๆ ที่ถูกเรียกขานว่า ‘ญาบะ’ ซึ่งข้าพเจ้าเคยสงสัย และต่อมากลายเป็นปัจจัยเสริมให้อยากค้นหาเรื่องราวของประวัติศาสตร์ชุมชนที่ทรงคุณค่ายิ่ง

ชุมชนที่ครั้งหนึ่งเคยเป็น ‘ภาพฝัน’ กลายเป็น ‘ภาพจำ’ ตรึงตรึงในใจข้าพเจ้าตลอดมา เมื่อได้ไปสัมผัสอย่างใกล้ชิด

3

ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นปีที่ข้าพเจ้าและผองเพื่อน จัดทำโครงการอบรมค่ายต้นแบบ นักเขียนชุมชน ‘ตามรอย...บ้านของพระราชฯ’ โดยการสนับสนุนของกระทรวงวัฒนธรรมสมัย สมชาย เสียงหลาย ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงฯ มีการรับสมัครเยาวชนชายแดนใต้จำนวน 50 คนมาร่วมฝึกอบรมค่ายการอ่าน-เขียน แล้วแบ่งกลุ่มย่อยเป็น 5 กลุ่ม เพื่อลงไปเก็บข้อมูล จากพื้นที่จริงแต่ละอำเภอ นั้นทำให้เรื่องราวของ ‘มัสยิดยุมอียะห์’ ถูกเล่าขานจากตัวหนังสือ กระทั่งกลายเป็นภาพยนตร์สั้น

ซูรียาตี สามี 1 ใน 10 เยาวชนที่ถูกแบ่งกลุ่มลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่อำเภอหรือเสาะ เขียนบอกเล่าไว้ใน “กว่าจะเป็นมัสยิดยุมอียะห์” ว่า ได้มีโอกาสเข้าร่วมโครงการต้นแบบนัก เขียนชุมชน ‘ตามรอย...บ้านของพระราชฯ’ โดยมีคุณวิเชษฐ ไทยทองนุ่ม นายกเทศมนตรีตำบล รือเสาะ ให้ความอนุเคราะห์ให้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อนำประสบการณ์มาพัฒนาเมืองรือเสาะของ เราให้เป็นเมืองที่น่าอยู่ ผู้คนมีสุข ซึ่งการเข้าร่วมอบรมในครั้งนี้ทำให้ได้รับทราบถึงคุณงาม ความดีของในหลวง พระองค์ท่านทรงห่วงใยราษฎรทุกพื้นที่ ไม่แบ่งชนชั้นและศาสนา ท่าน ทรงเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาทุกพื้นที่ที่ท่านเสด็จฯ แม้จะทรงเหน็ดเหนื่อย แต่เพื่อราษฎรชาว ไทยของท่านก็ทรงทุ่มเทพระวรกายอย่างเต็มที่ ไม่ทรงย่อท้อแม้จะเจอกับอุปสรรคปัญหา

เธอเล่าว่า ฉันได้มีโอกาสไป ‘มัสยิดยุมอียะห์’ หรือที่ชาวบ้านรู้จักกันในนาม ‘มัสยิด กลาง’ สถานที่ซึ่งพระองค์เคยเสด็จฯ พร้อมด้วยพระราชินีและพระบรมวงศานุวงศ์ เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2516 ซึ่งตอนนั้นฉันยังไม่เกิดเลย แต่ได้รับทราบต่อจาก นายวิจิตร ดือราแม ชายสูง วัยอายุกว่า 60 ปี ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการสมาคมอิสลามรือเสาะในสมัยนั้น และอยู่ใน เหตุการณ์ขณะที่พระองค์ท่านเสด็จฯ มาถึงชุมชนแห่งนี้เป็นครั้งแรก

“การมาของในหลวงครั้งนั้น เนื่องจากพระองค์ท่านได้รับหนังสือฉบับหนึ่งที่ส่งไปยัง สำนักพระราชวัง ทูลขอพระราชทานทรัพย์จำนวน 14,000 บาท เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์และหินอ่อน มาปูพื้นมัสยิดยุมอียะห์ ให้แล้วเสร็จ พระองค์มีพระประสงค์จะทอดพระเนตรด้วยพระองค์เอง จึงได้เสด็จลงมายังพื้นที่เป็นการส่วนพระองค์ โดยไม่มีหมายกำหนดการล่วงหน้า”

นายวิจิตร ดือราแม บอกเล่าด้วยสีหน้าปลาบปลื้มยินดีกับเหตุการณ์ในอดีต ที่ตัวเอง มีโอกาสเข้าเฝ้ารับเสด็จฯ อย่างใกล้ชิด ร่วมกับนายหะยิอาหะมะ อาแวบือซา (ดำรงตำแหน่ง นายกสมาคมอิสลามรือเสาะในขณะนั้น ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว)

เมื่อชาวชุมชนทราบข่าวการเสด็จฯ ของในหลวง ต่างกระวีระวาดออกมาที่มัสยิด ยุมอียะห์ทันที ชาวบ้านบางคนไม่ทันได้สวมเสื้อกั๊ก ในหลวงทรงไถ่ถามราษฎรในพื้นที่ชุมชน มัสยิดกลาง ถึงความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ การศึกษา และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ว่าเป็นเช่นไร หลังจากนั้นพระองค์ท่านก็ได้พระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์จำนวน 14,000 บาท ให้กับ นายหะยีอาหะมะ อาแวบือซา นายกสมาคมอิสลามรือเสาะ เพื่อจัดซื้ออุปกรณ์และหินอ่อนมา ปูพื้นมัสยิดยุมอียะห์ให้แล้วเสร็จ

ภาพในหลวง
เสด็จฯ รือเสาะ

ขณะที่นายวิจิตร ดือราแม เล่าย้อนเหตุการณ์อยู่นั้น ฉันลอบมองแววดาแห่งความ ปิติตื่นตัน ซึ่งแสดงออกถึงความภาคภูมิใจ ซึ่งมีชาวชุมชนเพียงไม่กี่คนเท่านั้น ที่ได้เข้าเฝ้า รับเสด็จฯ อย่างใกล้ชิดเช่นเขา

สำหรับฉัน แล้วมัสยิดแห่งนี้มิใช่เพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจหรือลานอเนกประสงค์ จัดกิจกรรมโดยมีเป้าหมายเพื่อเชิดชูศาสนาอิสลามและความยิ่งใหญ่ของ อัลลอฮ์เท่านั้น แต่ยัง เปี่ยมคุณค่ากว่ามัสยิดใดๆ ในชุมชน เพราะเป็นมัสยิดที่ในหลวงทรงให้ความสำคัญ พระราชทานทรัพย์สินส่วนพระองค์ให้ซื้อหินอ่อนมาปูพื้นภายในอาคารจนแล้วเสร็จ เพื่อให้ชาว ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากการปฏิบัติศาสนกิจอย่างแท้จริง

แม้มัสยิดยุมอียะห์จะอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของคณะกรรมการมัสยิด แต่โดย บทบาทแท้จริงแล้ว พวกเราชาวชุมชนล้วนเป็นเจ้าของ ต้องร่วมกันดูแล เพื่อให้มัสยิดเล็กๆ แห่งนี้สร้างประโยชน์ต่อไปตามเจตนารมณ์

ซูรียาตี સામે જાવો એણે ફોટો લેવાની હતી, પણ એણે એક વાર ફોટો લેવાની નહોતી લીધી. એણે ફોટો લેવાની નહોતી લીધી, પણ એણે એક વાર ફોટો લેવાની નહોતી લીધી.

4

ทุกครั้งคราที่ได้อาศัยรถไฟจากสถานีต้นหมยมัสไปยังปลายทางฝั่งทิศเหนือ “สถานีรถไฟร้อยเสา” คือหนึ่งในสถานที่ที่ข้าพเจ้ามักจะชะโงกหน้าจากหน้าต่างรถไฟไปเมี่ยมองวิถีชีวิตผู้คนที่ยารักบนรอยผ่านทาง

ภาพของพระสงฆ์เดินผ่านตลาดนัดชุมชนบริเวณหน้าสถานีรถไฟ ภาพของเด็กนักเรียนนั่งพูดคุยกันระหว่างรอขบวนรถ ภาพอาคารสถานที่เรียงรายดูเรียบง่ายงาม ทั้งอาคารไม้แบบเก่าแซมด้วยอาคารสมัยใหม่ ภาพคนต่างศาสนากำลังพูดคุยสนทนาด้วยรอยยิ้มและเสียงหัวเราะ หรือภาพมัสยิดโบราณที่ตรึงใจในศรัทธาของผู้คน

ช่วงแผ่นดินเดือด ข้าวคราวเกี่ยวกับ ‘ร้อยเสา’ ล้วนถูกนำเสนอไปในทิศทางที่รุนแรง โหดร้าย การทะเลาะเบาะแว้ง แดกแยก กระทั่งสายตาของ ‘คนนอก’ อาจจินตนาการภาพวิถีชีวิตผู้คนในพื้นที่อย่างหม่นเศร้าหมองมัว

อย่างไรก็ตาม เป็นหลายครั้งที่ข้าพเจ้านำพาตัวเองไปสัมผัสแผ่นดินแห่งความหวังที่แผ่ผืนถึงเสมอ ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศเก่าที่ ‘บ้านเกิด’ ณ ชุมชนดุซงญอ หรืออีกหลากหลายสถานที่ รวมถึง ‘ญาบะ-ร้อยเสา’ โดยเชิญชวนเพื่อนพ้องน้องพี่ในหลากหลายวงการร่วมลงพื้นที่ไปสัมผัส ‘ความจริง’ ด้วย

ด้วยสายตาของคนต่างกัน บรรยากาศที่ได้สัมผัส ภาพวิถีชีวิตที่ได้พบเห็น รอยยิ้มที่ได้พบเจอ ทุกอย่างคงมันเช่นเดิม

วันที่ย้อนเวลากลับไปยืนอย่างเงียบสงบอยู่เบื้องหน้า ‘มัสยิดยุมอียะห์’ เพื่อซึมซับพลังศรัทธาผู้คนในชุมชนแห่งนี้

สิ่งที่ยังคงจับต้องได้คือ ‘ความทรงจำ’ ใดๆ ของชนต่างศาสนา ต่างวิถีศรัทธาความเชื่อ แฝกในศิลปวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวย้อนอดีต ภาพความจริงปัจจุบัน และเชื่อมั่นเสมอว่า ภาพอนาคตก็จะคงดำรงรูปลักษณ์ในรอยจำเช่นวันนี้

ใช่ไหม? ‘ญาบะ-ร้อยเสา’ สถานที่ ดอกฝิ่น รอยยิ้ม และความทรงจำของผู้คน ยังคงดำรงร่วมอย่างตราตรึง เหนือเช่นวันผ่านแสงงดงาม

ประวัติอำเภอหรือเสาะฉบับที่เขียนขึ้นโดยหน่วยงานราชการที่ผมเคยอ่านมาหลายๆกัลและเทศะมักจะเขียนในลักษณะเดียวกัน..... ซึ่งเมื่อก่อนผมก็เชื่อว่าเป็นจริงตามนั้น

ประวัติศาสตร์บอกเล่าเมืองหรือเสาะ : นาญ บิน อะห์หมัด

สิ่งที่จำได้ไม่ลืมอีกเรื่องหนึ่งคือ กลิ่น กลิ่นของอำเภอหรือเสาะมีเอกลักษณ์ ผมคิดว่ามี ๒ กลิ่นคู่กัน คือ กลิ่นยาง กับกลิ่นเครื่องเทศ นี่สะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ทั้งทางเกษตรและของจากป่า ที่กลายเป็นอาชีพ สร้างรายได้ กลิ่นยาง ที่ตากอบบ้าน มีรอบทิศ หันทางไหน ก็ได้กลิ่นกลิ่นเครื่องเทศหลากชนิดที่ตากข้างถนน ไม่มีใครบนเรื่องการกีดขวางทางจราจร ถือเป็นการถ้อยที่ถ้อยอาศัยของคนในชุมชน ที่คบหาเหมือนญาติพี่น้อง คนทั้งอำเภอ รู้จักกัน สนิทสนมกัน

หรือเสาะ กับครอบครัวผม : นิฟาริต ระเด่นอาหมัด

ณ สมัยเวลานั้น การศึกษาที่ถูกกำหนดโดยแนวคิดและนโยบาย “รัฐชาติ รัฐนิยม ความเป็นหนึ่งเดียวของความเป็นไทย” ที่ต้องไปกระทบกับชีวิตผู้คนชนชาติพันธุ์มลายูและชนกลุ่มน้อยอื่นๆ ไปหมดทั้งประเทศ เพื่อนรักชนชาติพันธุ์จีนของฉันกล่าวว่า “ภาษาจีน” ก็ถูกทางการห้ามไม่ให้สอน เหมือนกับการสอน “ภาษามลายู” ในเวลานั้นด้วย

ญาบะ ... เจ้ารู้ไหมหนอ : อะห์หมัดสมบูรณ์ บัวหลวง

หรือเสาะหรือญาบะ เป็นเมืองที่ไม่มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรมที่เป็นการละเล่น หรืองานศิลปะการแสดงเหมือนที่อื่น ไม่มีมะโย่งที่โด่งดัง ไม่มีช่างกรีซลือชื่อ ไม่มีครูปั่นเต้าหรือสลัดที่เก่งกาจ ที่ๆที่ไม่มีความโดดเด่นในด้านศิลปวัฒนธรรม แต่ชื่อเสียงของญาบะหรือหรือเสาะก็เป็นที่รู้จักในวงกว้างมานานนับตั้งแต่สมัยที่เริ่มสร้างชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน ก็คือ “ออแร ญาบะ” หรือชาวหรือเสาะ

ออแรญาบะ...คนหรือเสาะ : นาญ บิน อะห์หมัด

ในสังคมไทยในช่วงแรกของกระบวนการสร้างรัฐ-ชาติ ผลักดันให้คนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ห่างไปจากศูนย์กลางหรือถูกละเลยเห็นว่าไม่เหมือนกับพวกตน โดยนโยบายของการดูแลและการกีดกันอันเนื่องจากการเป็นผู้อยู่ในสังคมและวัฒนธรรมบริเวณศูนย์กลางจนเกิด “ความเป็นอื่น [The Otherness]”

แนวคิดเรื่องพหุนิยมเบื้องต้น : วลัยลักษณ์ ทรงศิริ

ด้วยสายตาของคนต่างถิ่น, บรรยากาศที่ได้สัมผัส ภาพวิถีชีวิตที่ได้พบเห็น รอยยิ้มที่ได้พบเจอ ทุกอย่างคงมันเช่นเดิม วันที่ย้อนเวลากลับไปยืนอย่างเงิบสงบบนเบื้องหน้า ‘มัสยิดยูมอียะห์’ เพื่อซึมซับพลังศรัทธาผู้คนในชุมชนแห่งนี้ สิ่งที่ยังคงจับต้องได้ คือ ‘ความทรงจำ’ ตีๆ ของชนต่างศาสนา ต่างวิถีศรัทธาความเชื่อ แฝงในศิลปวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องราวในอดีต ภาพความจริงปัจจุบัน และเชื่อมั่นเสมอว่า ภาพอนาคตก็จะคงดำรงรูปลักษณ์ในรอยจำเช่นวันนี้

“ญาบะ” ในมุมมองของคนต่างถิ่น : ชุมศักดิ์ นารัตน์วงศ์

มูลนิธิเล็ก - ประไพ วิริยะพันธ์